

DISKUSE K DIVERZIFIKACI VYSOKÝCH ŠKOL

Autorské charakteristiky příspěvků předané na semináři:

Zuzana Došlá, Zdeněk Jiráček, Jaroslav Kupčík, Jaroslav Pavlík, Jaroslav Ramík, Mojmír Šob.

ZUZANA DOŠLÁ

Co je smyslem a cílem diverzifikace VŠ?

Přikláním se k návrhu prof. Zlatušky „excelence v doktorském studiu“ (spojení vědy a vzdělávacího procesu). tímto způsobem lze soutěžit o kvalitu VŠ (prof. Lukáš).

Dotaz: Jaká je role akreditační komise v diskusi o diverzifikaci vysokých škol?

ZDENĚK JIRÁK

Diverzifikace univerzit

Kloním se k názoru, že stát by měl diferencovat tradiční instituce s vynikající pověstí (jako UK a AV) jako svoji vizitku navenek. V otázce běžných vysokých škol bych sázel na stimulační roli dodatečného financování, kde GA ČR plní své poslání.*) Záleží na tom, zda nová TA ČR rovněž přispěje ke kvalitě výzkumu.

*) Alespoň v oborech přírodovědných.

JAROSLAV KUPČÍK

Diverzifikace VŠ

- Neměla by být provedena taxativně, ale splněním kvalifikačních předpokladů.
- Univerzita „učící“ musí mít akreditace (stud. plány, docenty, profesory, garanty, ...)
- U „výzkumná“ navíc musí vykazat badatelské výsledky (např. registrované v RIVu), tzn. aby byl možný pohyb jak směrem „vzhůru“, tak „vypadnutí“ v případě nenaplnění kritéria.
- Obecně, ale, pokud bude MŠMT považováno jako „post pro koaličního partnera“, čili něco méně důležitého, budeme pořád bití nekonceptními a nedomyšlenými kroky jak ve vzdělání tak ve výzkumu.
- Chybí např. zákon o státní službě, profesionalita min. úředníků, určitá stabilita aparátů (a trvalost záměrů).

JAROSLAV PAVLÍK
Diverzifikace vysokých škol

- 1) Pokud dojde k diverzifikaci VŠ, bude toto rozdělení nastaveno jako trvalé či dlouhodobé, tj. bez možnosti změny tohoto rozdělení podle toho, jak se bude kvalita jednotlivých VŠ v čase měnit, nebo bude na základě dosažených výsledků VŠ postup mezi jednotlivými kategoriemi?
- 2) Bude u výzkumných VŠ zaručena vyrovnaná kvalitativní úroveň u všech fakult?

JAROSLAV RAMÍK
Diverzifikace VŠ

Můj názor na diverzifikaci konvenuje prezentované představě prof. Wilhelma v úvodu fóra. Mám konkrétně zato, že by se mělo přitom vyházet primárně vycházet z hodnocení akademických pracovníků směrem k pracovištím, oborům atd. Z tohoto by mělo vycházet hodnocení (zařazení) každé VŠ s tím, že excelentní pracoviště by byla řešena systémem bonifikací. Pravidla musí být dojednána předem. Správným směrem nakročily Zásady financování VŠ z června 2010 (MŠMT), i když kvalitativní kritéria musí být postavena na „rekonstruovaném kafemlejnku“.

MOJMÍR ŠOB
Diverzifikace na úrovni fakult

Určitým vodítkem pro diverzifikaci pracovišť z hlediska výzkumu by mohl být počet výzkumných záměrů*) na tom kterém pracovišti. Zde bych preferoval diverzifikaci na úrovni fakult.

*) nebo i grantů získaných ve veřejné soutěži.

DISKUSE K DIVERZIFIKACI VYSOKÝCH ŠKOL

Příspěvky s dohodnutým elektronickým zasláním krátce po semináři

Libor Pátý, Věra Šťastná, Vladimír roskovec, David Lukáš.

LIBOR PATÝ

K diverzifikaci vysokých škol a k jejich vnější interakci

1. Diverzifikaci je zapotřebí dobře porozumět. Dle mého soudu jde o rozlišení poslání výukového programu a obsahu výchovy podle budoucího uplatnění žáků a studentů. Rozlišovat je přirozeně zapotřebí, poněvadž život je pestrý a rozlišení na různé specializace je veliké a stále pokračuje. Nelze proto všechny mladé lidi vybavit stejnou dovednostní a znalostní výbavou. Vždy však je zapotřebí dbát na to, aby znalostí bylo využito také k tomu, aby se rozvíjelo a kultivovalo uspořádané myšlení každého žáka a absolventa. To je totiž nutnou podmínkou k tvořivé práci, která je nezbytným předpokladem dalšího rozvoje společnosti. Rozlišení různých škol by však nemělo sloužit k tomu, abychom škol využívali některou více, jinou méně podle toho, jak z ní můžeme hmotně těžit, a podle tohoto výtěžku je i financovat.

2. Interakce škol a školské sféry se všemi ostatními oblastmi je obtížná, poněvadž se podstatně liší svým strukturálním uspořádáním. Vysoká škola je především seskupením osobností, které mohou tvořivě pracovat sami nebo ve skupinách, nikoliv pod direktivním vedením, ale na základě harmonické spolupráce. V ostatních oblastech není zbylí než práci řídit na základě hierarchického nebo dokonce vertikálního uspořádání. Pronikání jednoho způsobu uspořádání do druhého a obráceně je proto škodlivé a koordinace obou oblastí je proto obtížná a vede k cíli jedině tehdy, vládne-li na obou stranách pochopení a porozumění k charakteru práce té druhé.

VĚRA ŠTASTNÁ K diverzifikaci a k rankingům

Dovoluji si shrnout svůj příspěvek na AF takto:

Je důležité vědět, o čem hovoříme, hovoříme-li o diverzifikaci, hovoříme-li kvalitě, hovoříme-li o excelenci. Většina účastníků, jistě oprávněně, chápe kvalitu a excelenci jako špičkový badatelský výzkum, což jistě lze podpořit. Nicméně není to jediné, kde musíme hledat vysokou kvalitu. Poslání vysokých škol jsou různá, prolínají se a nelze je oddělovat. Nicméně kvalita není jedna a je vícerozměrná. Univerzity mají různé profily, ty by se měly do budoucna dále vyvíjet a k jejich činnosti budou mít různé excelence, budou průměrné, ale mohou být i podprůměrné či dosahovat velmi nepřijatelných výsledků. Hovořil o tom přede mnou dr. Roskovec.

Co dále považuji za zásadní je nezaměňovat cíle, vize a nástroje. Mezi těmito pojmy je hierarchie a v první řadě je nezbytné mít vizi. Je třeba, vysvětlit a argumentovat, jakým způsobem se bude vyvíjet systém terciárního vzdělávání, jaký jej chceme mít, jaké bude mít segmenty, jaké cíle si stanovujeme a jaké k tomu použijeme nástroje. A diverzifikaci vysokých škol bych řadila mezi nástroje, které musí být podřízeny cíli a vizi. Nikoliv naopak – vytvořit nástroj – modifikačním způsobem shora a k němu hledat vizi.

Dále je třeba zdůraznit, že vysoké školy už diverzifikované jsou. Nástroje, které fungují prozatím (financování a kvalita/akreditace) je tlačí více do homogenity. Asi by bylo dobré vyhodnotit současný stav podle nějakých kritérií a kategorií – jak navrhoval prof. Wilhelm. Zde by možná mohl pomoci evropský projekt U-Multirank. Vyberme si z něho, metodiku, která již byla vyzkoušena na úrovni předchozího projektu o klasifikacích (U-Map) a pokusme se stavět na silných stránkách vysokých škol další rozvoj. Čerpejme ze zkušeností vysokých škol, které se do jeho pilotní fáze-jakési studie proveditelnosti, přihlásily.

*Pozn.: Toto jsem takto neřekla, ale považuji to za vysvětlení k dalšímu Tedy postupovat kodifikačním způsobem, který je postaven především na přijetí toho, co se v praxi osvědčilo a vyvinulo, a to je následně nějakým způsobem ukotveno. Na rozdíl od toho modifikační přístup je direktivní, seshora nadiktovaný. Takový přístup neodpovídá dnešní situaci České republiky, je charakteristický pro země, které se transformují, zatímco vyspělé země a stabilizované země postupují způsobem kodifikačním. **Proto se domnívám, že by vysoké školy neměly být direktivně nálepkovány, ale moudře směřovaným použitím nástrojů ponechán prostor evolučnímu vývoji. Nechat vysoké školy vyprofilovat.** Kombinován by měl být přístup institucionální s přístupem směrem k odborným celkům. **V žádném případě by se neměla rozbíjet univerzita** jako vůdčí element. Potřebujeme silné univerzity, nikoliv soubory silných pracovišť, které netvoří organizovaný a přístupný celek. O tom hovořili již předřečníci, např. ve svém úvodním slově prof. Zlatuška.*

Další poznámku, kterou jsme na AF neprezentovala bych ráda uvedla touto formou. Týká se rankingů. Považuji toto téma za nepřehlédnutelné a nepovažuji za rozumné říci, že jsou k ničemu. To je jistě z mnoha ohledů pravda, rozhodně nevytvářejí o kvalitě ani asi nemáme

příliš možností významně měnit pořadí našich institucí. Navíc pravidla se mění. Příkladem jsou světové žebříčky- např. Times Higher Education (THE), který výrazně změnil metodiku i agenturu, která pro THE nyní pracuje z QS na Thomson Reuters, nebo QS, které též mírně změnilo metodiku a osamostatnilo se, ARWU-tzv.Šanghajský ranking, ale i další jako Leidenský ranking, SCIMAGO,..... Zajímavý v tomto ohledu je CHE ExcellenceRanking německého Centra pro rozvoj vysokého školství (CHE) – vytváří skupiny Excellence založené na počtech publikací, počtech citací, mobilitách studentů a učitelů, nabídce magisterských kurzů Erasmus Mundus nebo stipendijních grantů Marie Curie, na získaných grantech Evropské výzkumné rady ERC nebo udělených Nobelových cenách . Nedělá pořadí, dává hvězdičky a vytváří takto skupiny Excellence.

Nicméně přes všechna slabá místa, přes velmi pečlivě uvážené investice do těchto závodů o prestiž, není možné rankingy přehlédnout. Existují, řídí se jimi studenti, zaměstnavatelé, často i mladí začínající akademici, některé vysoké školy je berou jako jedno z kritérií, jakým si vybírají partnery pro spolupráci. Dnes vzniká agentura IREG, která má mimo jiné certifikovat kvalitní rankingy. U-Multirank je významně podporován EK jako nástroj, který se má vyvarovat multidimenzionálním přístupem slabin současných světových žebříčků založených na reputaci a výsledcích výzkumu se silně dominujícími anglicky mluvícími zeměmi. I když to poslední se mění – jednak evropskými iniciativami v Německu, Francii i jiných zemích, jednak silnou expanzí asijských, zejména čínských univerzit.

Role rankingů je spíše z oblasti PR a tam by měla být rozumným způsobem, stratifikovaně vzhledem k profilu univerzity, podpořena. Opět to velmi výstižně formuloval prof. Zlatuška. Na národní úrovni potřebujeme mít úspěšné instituce, které přitáhnou pozornost a konsekventně z toho mohou těžit univerzity všechny. A zde by mohl stát vážít, jak postupovat. Iniciativy např. i v sousedním Německu (Iniciativa Excellence), Francii nebo asijských zemích – Číně, Malajsií apod. jsou známé, mohli bychom se inspirovat. Jsou i odstrašující případy, ty bychom měli velmi pečlivě studovat a vyvarovat se těchto přístupů, kdy si země dávají závazek počtu vysokých škol v prvé stovce či umístění propojují s financováním a pouští se do zcela nereálných závodů. Prezence o tom byla přednesena na VI. Konventu evropských univerzit , ze kterého vzešly podněty pro ministerský summit v Leuven/Louvain-la-Neuve v dubnu 2009 a který byl organizován v březnu 2009 na Univerzitě Karlově.

Jednoznačně je to téma komplexní a vyžadovalo by samostatnou diskusi. Ale možná by odtud nějaké podněty, které vhodné jsou, a varování co vhodné není, mohlo vzejít.

VLADIMÍR ROSKOVEC **K diverzifikaci vysokých škol**

Diverzifikace českých vysokých škol a jejich fakult probíhá, zejména vzhledem k výkonnosti ve výzkumné práci. Jsou velké rozdíly v tom, jaký je podíl prostředků, které školy/fakulty získávají na výzkumnou a vzdělávací činnost, existují případy, kdy je tento podíl větší než 1 (např. VŠCHT). Diverzifikace v tomto směru probíhá především proto, že existují diverzifikované zdroje finančních prostředků (dotace MŠMT, grantové agentury aj.). Každá škola/fakulta/katedra se orientuje podle svých možností, zájmů atd.

Jelikož se tato diverzifikace projevuje v diverzifikaci finančních prostředků (kdo je výkonný ve výzkumu, získává další prostředky, otevírá se mu cesta k mezinárodním grantům, ke spolupráci s průmyslem atd.), není třeba ji ještě zvláště honorovat.

Diverzifikace se neprojevuje jen na škále „výuka - výzkum“, ale má více rozměrů, v souvislosti s tím, že i role vysokých škol se nevyčerpává touto dvojí činností. Hovoří se o tzv. třetí roli, ale i ta obsahuje několik „podrolí“ (např. celoživotní vzdělávání, regionální angažovanost, internacionální angažovanost). Tuto vícerozměrnou diverzifikaci se snaží popsat některé mezinárodní projekty (např. U-multirank).

Z tohoto hlediska se jeví jako velice problematické různé mezinárodní žebříčky, u veřejnosti dosti populární, které se snaží kvalitu vysoké školy popsat jedním číslem, byť všelijak sofistikovaně stanoveným (přičemž tento algoritmus se podrobně nikdy nezveřejňuje a prohlašuje se za vlastní „know-how“). Není divu, že se pořadí škol v různých žebříčcích někdy výrazně liší.

Připomíná to snahu vystihnout inteligenci člověka jedním číslem (IQ). Ukazuje se, že existuje více druhů „inteligence“ a každou je třeba zjišťovat a hodnotit jinak. Krátce řečeno, inteligence člověka je vícerozměrná vlastnost, kterou nelze popsat na jednorozměrné škále „chytrý – hloupý“. S vysokými školami je tomu podobně

DAVID LUKÁŠ

Smysl a nástroje diverzifikace vysokých škol

Diverzifikace vysokých škol v České republice bude mít smysl tehdy, stanoví-li se smysluplně její cíle a nástroje pro jejich dosažení.

Smyslem diverzifikace se nemůže stát strnulé rozdělování finančních prostředků ani přidělení značek kvality jednotlivým institucím, nebo jejich částem. Smyslem diverzifikace je podle mého názoru vyvolání trvalé soutěže o kvalitu našich univerzit. Vyvolání takové soutěže podle rozumných pravidel je v současné době potřebné, protože ve svém okolí pozoruji, že selhává víra v mechanismy dosahování kvality univerzit prostřednictvím svědomí, vnitřní potřeby a zodpovědnosti jednotlivců. Obnovení těchto mechanismů by měl být jeden z hlavních cílů soutěže.

Cíle takové soutěže jsou, podle mého názoru nemonetární, protože jde o vybudování kvalitních vzdělávacích institucí jako shromáždění vynikajících osobností, které vytvářejí univerzitní prostředí svoji usilovnou tvůrčí prací přesně tak, jak o tom hovořil na tomto Akademickém fóru pan profesor Pátý. Cíle a pravidla soutěže musí být navíc nezávislé na tom, zda do ní vstoupíme z „kamenné“ univerzity, nebo z univerzity vzniklé ve dvacátém nebo jednadvacátém století.

Činnost univerzitních osobností je dvojí povahy: výrazně kolektivní při vzdělávání studentů a více individuální ve vědě, výzkumu, vývoji a umělecké činnosti.

Kvalitu vzdělávací činnosti univerzit nemá smysl, díky její kolektivní podstatě, hodnotit na částech univerzit menších než je fakulta.

Kvalita vědy, výzkumu, vývoje a umělecké činnosti by naopak měla být hodnocena individuálně, tj. v rámci menších kolektivů. Takové hodnocení odráží výše zmíněnou představu univerzity jako shromáždění výjimečných individualit. Soutěž v této oblasti již existuje, zmínil se o tom na tomto shromáždění pan kolega Roskovec, a zajišťují ji národní i nadnárodní grantové agentury. Hovoříme-li o soutěži jako smyslu diverzifikace, pak je nutné grantové soutěže podporovat a usměrnit ve smyslu sledovaných cílů diverzifikace českých vysokých škol. Podle mého názoru některé grantové agentury, bohužel, takovouto roli nehrají. Do agentury TA ČR patrně až příliš přetékají nástroje konkurenčního boje soukromých podniků a některé projekty ESF přímo destruuji podstatu činnosti univerzit.

V Liberci 19. 11. 2010